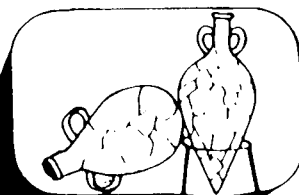

חדשות מן העבר

חדשות מן העבר

שלמה דורי – מוזיאון וארכיון הרפת ביפעת

מכון פֶּסְטֵר

ב־1913 נוסד בירושלים מכון פֶּסְטֵר. מייסדו ומנהלו היה דוקטור אריה בֶּעָהם. בהמשך נספר על פעילותו של המוסד הזה, אך ראשית נברר מי היה האיש, אשר זום, ייסד וניהל את המוסד.

ד"ר אריה בֶּעָהם נולד בחרקוב ברוסיה ב־1877. למד רפואה הומנית. ב־1903 אחרי הפוגרום ביהודי קשינב, היה חבר בוועדה רפואית יהודית, אשר טיפלה בנפגעי הפוגרום. הוא היה רופא צבאי במלחמת רוסיה-יפן ב־1905. עלה ארצה ב־1906 והתיישב בירושלים. כאן הוא ייסד ב־1913 את מכון פֶּסְטֵר. המכון עסק בייצור חומרי חיסון ובדיאגנוסטיקה גם עבור בני־אדם וגם עבור בעלי־חיים. המכון המשיך את פעילותו גם אחרי כיבוש הארץ על ידי האנגלים ויש בידינו מסמך מ־1926 ובו תוצאות בדיקות דם לברוצלוזיס של פרות מדגניה ב'. לא ברור עד איזו שנה פעל המכון. ד"ר בֶּעָהם נפטר ב־1941.

ראשית, המכון עסק בדיאגנוזה וייצור חומר חיסון לנפגעי כלבת. נפיצות המחלה היתה גבוהה מאד. לפי הדוחות אשר ד"ר בֶּעָהם שלח בכל חודש לד"ר רופין, טופלו בכל חודש בין 10–100 איש בקשר לכלבת. היו אלה יהודים, ערבים וחיילים תורכיים. יש פירוט כמה נשים וילדים טופלו. החיות אשר נשכו היו כלבים, חתולים, שועלים וגמל. השלטונות העות'ומניים התיחסו באהדה למוסד ובאחד המסמכים מזכיר הד"ר, שהשלטונות מוכנים להקציב סכום נכבד למוסד.

בדיקת מוחות בע"ח החשודים בכלבת נתקלה בקשיים: הם נשלחו במצב גרוע מחוסר ידע ואמצעי קירור. המכון עסק בהרבה מחלות של בני אדם – בדיאגנוזה, בחיסון ובריפוי וכך מוזכרים: טיפוס מעיים, שחפת, אבעבועות, אקזמה, פרונקולוזה ועגבת (רק חיילים תורכיים). פרק מיוחד מוקדש לקדחת מלטה שנפיצותה היתה די רבה. באחד המסמכים יש תיאור תולדות המחלה, הסימפטומים אצל החולים ובעיקר מקור ההדבקה – מוצרי חלב מצאן נגוע.

ד"ר בֶּעָהם, כציוני חם הדואג לשוב הארץ, כותב באחד התסקירים לד"ר רופין: "המחלות המדבקות של חיות הבית בארצנו באות על פי רוב בצורה אפיזואוטית וגזולות מאת המשק והאיכר את הרכוש היישובי שלנו ועמדו כנגד על דרכי התפתחות המשק הכפרי ועל כך גם ליישוב היהודי החקלאי בעשרות השנים האחרונות". והלאה הוא כותב: "העזרה מצד הממשלה התורכית בלתי מסודרת, רופאי הבהמות של הממשלה לא יכלו לעשות הרבה במלחמתם נגד האפיזואוטיות, כי לא היה אימון בהם ולא היו בידיהם האמצעים לנהל מלחמה תמידית. ואם היו רופאי בהמות יהודים, בודדים, שהודות למרצם, כשרונותיהם וידיעותיהם רכשו להם אימון מצד האיכרים, חסרו להם הנסיונים והזרקים (זריקות – ש.ד.) הנחוצים. חסר היה מכון מיוחד להכנת החומרים האלה. והוא ממשיך: "ופה צריכים אנו להדגיש שהמדע

דוקטור אריה זעב, מייסד מכון פֶּסְטֶר בירושלים ומנהלו.

מקרי מחלה. מצד הממשלה התורכית לא סודרו שום אמצעי מלחמה נגד המחלה. במכון הסירולוגי צריך להיות תמיד מלאי מן המוכן.

פירופלומזה – תמותה מהמחלה בבקר ובעיזים היתה באלפים. בששה מקרים שבהם נעשו ההזרקות הנחוצות ניצלו החיות. ברוב המקרים האטיולוגיה (הסיבה) היא פירופלומזה בגמינה. ב־1912 נפלו מהפירופלומזה 140 ראש ביסוד המעלה. ב־1910 ביקרה המחלה בזכרון יעקב, חדרה, משמר הירדן, והפילה מאות קורבות בבקר ובצאן.

גחלת סימפטומטית (BLACK LEG – נְרָמָת, שחור הירך – ש.ד.) – בשנות 1909–1913 מקרי מוות רבים. מחלה קשה הידועה אצל ילידי הארץ בשם אבורדרע, מה שמראה על תדירות בארץ, צריך להרגיל את האיכרים לחסן את הבקר לפי שיטת Vallée et Thomas.

גחלת בקטרידית (Anthrax) – בנוגע למחלה זו לא יכולנו להשיג מספרים ורשימות מספיקים. ב־1913 היו הפסדים גדולים בעיקר בצאן. הערבים קוראים למחלה זו טחל (ע"פ הסימן העיקרי של המחלה – הטחול גדול ונפוח). תושבי הארץ יודעים את המחלה ומהלכה המהיר והקשה. יודעים גם שאין להציל ממוות.

החדש נותן לנו די אמצעים להילחם נגד האפיואווטיות ובאופן זה לעזור להתפתחות היישוב.

"בעזרת החיסון האקטיבי והפסיבי (הפעיל והסביל) אנו יכולים לקבל את פני המגיפות ולהציל בהמות ממוות לפני ואחרי פרוץ המגפה. הדברים צריכים להיות מסודרים תחת השגחת מרכז אחד, כמו שמסודר נגד דבר הבקר בקהיר במצרים". אשר למצב בשטח זה בארץ, "אין אפשרות לקבל חומר סטטיסטי מוועדי המושבות, מפקידי פיק"א וגם למשרד הארץ-ישראלי של ד"ר רופין אין חומר כזה".

ד"ר בעהם הצליח לקבל נתונים אחדים מד"ר שם טוב וד"ר סמסונוב והנה הנתונים לפי המחלות השונות: **דבר הבקר** נמצא בארץ באופן אנדמי, ב־1906 המיתה המחלה 80 ראש אצל איכר אחד בפ"ת. ב־1910 בגלל העברת בקר מחוץ לצפת מתו 200 פרות. באותה שנה פרצה המחלה בפ"ת וכתוצאה ממנה מתו 200 ראש. הדבר קרה כתוצאה בייבוא בקר מאלכסנדריה. באותה שנה פרצה המגיפה גם ברשל"צ. ב־1911 שררה המגפה בשכם ובטול-כרם ובאותה שנה היתה התפרצות מהירה מאד בסביבות חדרה (70–90% מהבקר חלה), היא נמשכה עד פברואר 1912. ב־1913 הופיע הדבר ביפו, לוד, פ"ת, רשל"צ ובכפרים ערביים. ב־1914 נפלו אלפי בהמות בעקרון, סרפנד ובכפרי הערבים. ב־1918–1919 נמשכה ההתקפה: "ב־1918 הפסדנו את הבהמות היותר טובות במרחביה ובזכרון יעקב. היא פגעה בבקר בסג'רה ומסחה". ב־1918 נפגעה גם דגניה, למרות הזהירות שנקטה. הפעם הדבר היה בגלל גרמנים אשר הביאו בקר לשחיטה. בדגניה מתו שתי פרות ושבעה עגלים. המחלה היתה גם ברחובות וקסטינה, לפני 9 חודשים מתו ונהרגו ע"י הממשלה 200 ראש ביסוד המעלה".

מגיפת הפה והפרסות – מחלה זו תוקפת על פי רוב את הבקר, בפעם האחרונה ביקרה את הארץ ב־1920, התמותה לא גדולה.

נזילות האף – מ־1909 עד 1915 היו במושבות אחדות 35 מקרי מוות. הד"ר סמסונוב ראה 150

Διεύθυνση και ιδρυμα Υγιεινής
ՄԻՋԱԶԳՍԹԻՆ ԱՌՈՂՋԱՄԱՀԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

א' ב' ריפון, מנהל המשרד הלאומי.
יבן, א'

25.8.15	462
29.8.15	

! 200 244/134

מזה חלל מלא או אי אחרים נעים ואסור לידי המשרד הארצי. שהאלי את הידי

התקצב ערכו ונתה אחר כך המגליש היחידה (היג. ילן) את דתה ופחשו 12
למון עתה יגליש היחידה יגון דג סאלת המצות של המושל נגד בית הקברות:

1. Bâtiment du laboratoire (8-10 chambres)	15,000	1. בנין בית 8/10 חדרים
2. Arrangement du laboratoire	10,000	2. סדר הכשרה (כלים מכניים, חומרים, אביזרים)
3. Une cave pour la conservation des serums	5000	3. חדר פירות תבואה
4. Écurie pour quarantaine	5,000	4. חלק אביזרים, הכלים, כל הכלים והכלים
5. " " les animaux immunisés	10,000	5. " " חדר הכלים והכלים
6. 35 bœufs et 20 chèvres	10,000	6. קנין 35 פרות ו 20 עזים
la somme:	55,000	סה"כ התוצאות הנגזרות
1. Les animaux et leur nourriture	12,000	1. כל הכלים והכלים
2. Instruments et leur amortisation	3000	2. כלים אלקטרוניים
3. Les gages du directeur de l'Institut	8000	3. משכורת המנהל
4. " " médecin vétérinaire	5000	4. שכר רופא
5. 2 préparateurs, 1 secrétaire et 5 domestiques	7000	5. 2 עוזרים, 1 מזכיר, 5 עוזרים
	35,000	סה"כ התוצאות הנגזרות

[illegible]

האגודה הישראלית הערה

דבריו גמירי אנדרטת 1931 | ירושלים

• צילום מכתבו של ד"ר בעהם לד"ר רופין.

ג"ר אסתר זמין

ואבל צריך לבאר להם שצריך ואפשר לחסן, בעזרת שיטה פשוטה ובטוחה של פסקור, בעזרת תרביית הנחלשת בעזרת חום גבוה. דבר זה רצוי שיוכן בארץ.

קדחת מלטה – הוזכרה כבר אך היא היתה המימון למטרה זו. הדבר גרם לחוסר אימון גופצה מאוד בצאן, ודרך חלבו הננוע בעיקר בין החקלאים הערבים, אשר התחמקו

ד"ר בעהם היה גם בלשן ותרם לשפה העברית. לדוגמה: המחלה Rabies זכתה ממנו לשם עברי כלבת, הקיים עד היום. באחד התזכירים הוא כותב Centrifuge – מכונת סיבוב. בכלל דמותו רבגונית ותוססת. על שמו נקרא רחוב בירושלים. לא ידוע לנו מתי חדל לפעול מכון פסטר, אך כפי הנראה, אחרי מותו.

בעבודתו נעזר ד"ר בעהם באחותו שפרה בעהם, אשר היתה אחות במקצועה, פעילה באירגון האחיות הראשונות. ד"ר בעהם פירסם 40 עבודות מדעיות ברוסית, גרמנית ועברית.

הבעת תודה: אני מודה על העזרה הרבה אשר הוגשה לי באיסוף החומר ע"י אנשים שונים, החברה רחל אברמוב שותפתי לעבודה בארכיון, לדוד מלצר, סטודנט לוטרניריה, שבעזרתו הגיע לידי החומר הרב מהארכיון הציוני, לבני משפחת בעהם בארץ אשר תרמו בעין טובה מידע על בן משפחתם הגדול. לכולם תודה.

מכל שיתוף פעולה עם הרופאים הווטרנירים הממשלתיים. הוא מגיע למסקנה, שהדבר ישתנה רק באם יהיה מכון המסוגל לספק חומרים יעילים, ודרוש חינוך והדרכה. הוא כותב: "לטובת התפתחות המשק והכלכלה בארצנו, צריך לייסד מכון סרוטיקפאזותי למלחמה נגד דבר הבקר על ידי המכון הפסטורי של אגודת הרופאים העבריים בירושלים".

חלק רב ממרצו וזמנו של ד"ר בעהם מוקדש לתזכירים והצעות תקציב למוסדות שונים: הממשלה, המשרד הא"י של רופין, יק"א ועוד. הוא הגיש בקשות למימון, לבניה, לציד, תרופות, חיות, מהן ייצרו חומרי חיסון. אנו מצרפים דוגמה אחת של תזכיר כזה ובו גם מוזכרים דוד ילין וא. ענתבי, אשר יפעלו אצל השלטונות התורכיים לטובת המכון. יש לשים לב לשם המסובך והארוך של המוסד, הוא מופיע ב-11 שפות, עדות לרבגוניות באוכלוסיית ירושלים (עברית, תורכית, ערבית, יוונית, ארמנית, גרמנית, אנגלית, צרפתית, ספרדית, איטלקית ורוסית).

תמונות מהעבר – עשיית מוצרי חלב במרחביה של שנות ה-20

יונל רוזנטל וברוך רוזן

המעבדה לחקר החלב ומוצריו, מינהל המחקר החקלאי, מרכז וולקני, בית דגן

(ונדרוב) ולבתיים פרטיים (אסנין, שידלובסקי, מירמלשטיין ועוד). עודף החלב נשלח יום-יום ברכבת לחיפה ל"משביר" שמילא אז את תפקידה של "תנובה" בימינו. ענף הרפת היה עדיין קיים בשנת 1929, כאשר עלה למרחביה קיבוץ השומר הצעיר (1).

בתחילת שנות ה-20, "קואופרטיב" מרחביה נמנה בין משקי הקרן הקיימת לישראל הבודדים, אשר הקימו עדרי חלב מסחריים (2), בשנים ההן, התנאים טרם איפשרו הקמת מתקנים תעשייתיים מרכזיים לעיבוד החלב והפצת מוצריו, למרות שנחיצותם היתה ברורה; "הרחבת השוק אפשרית רק על ידי יסוד חבורות מחלבות עירוניות בערי הארץ העקרויות

הרפת במרחביה הוקמה בסוף 1913 ומלכתחילה נועד לה תפקיד מכובד בתכנון הכללי של המשק וענפיו: "רפת גדולה המספקת זבל לטיוב האדמות ומאפשרת מחזור זרעים ראציונלי". לפני מלחמת העולם הראשונה עודף החלב נמכר בחיפה, בה פעלה אז מחלבה גדולה, המשותפת לגרמנים תושבי חיפה ולמושבות שלהם בעמק (ואלדהיים ובית-לחם). אלה קיימו אז יחסי שכנות טובים עם אנשי הקואופרציה וסייעו להם בעצה ובהדרכה, ואף קיבלום כשותפים למחלבה. שוק נוסף לחלב נמצא בנצרת עם בתי החולים שלה. לאחר המלחמה, עם יסוד עפולה נוסף שוק לתוצרת הרפת: החלב נמכר למחלבה של גב' אברוגר, למסעדות